

Prva slovenska matura

✍ Stane Okoliš

V uredništvu revije Vzgoja se veselimo odločitev vseh, ki so pred stotimi leti skrbeli za to, da danes govorimo slovensko. Za to smo hvaležni posebno škofu Jegliču in vsem, ki so z njim orali ledino v boju za naš jezik. Veseli smo tudi vseh, ki so si za to prizadevali na področju Idrije.

V razvoju šolstva na slovenskih tleh so pot slovenščine v šolo, sprva v osnovno, nato pa še bolj občutno v srednjo, utirali in tlakovali z velikimi napori in prizadevanjem – postopoma in z majhnimi koraki. Boj za slovenski jezik, najprej kot učni predmet, pozneje kot učni jezik, je bil toliko večji in pomembnejši v srednjih šolah, saj je bilo le z gimnazijo mogoče priti do najvišje izobrazbe na univerzi.

Osemletna gimnazija, ki je kot izvorno jezikovna šola postavila podlago srednješolskemu izobraževanju, je bila do učnega jezika po letu 1849 posebej občutljiva. Zaradi slovenske kulturno-politične inferiornosti in nacionalističnih pritiskov močnejših sosedov je bila uporaba slovenščine na državnih gimnazijah omejena na posamezne učne predmete, na vzporedne oddelke

Foto: Peter Prebil

v nižjih in pozneje nekoliko višjih razredih. Do ustanovitve prve popolne državne gimnazije v slovenskem jeziku je tako prišlo šele tik pred prvo svetovno vojno, v šolskem letu 1913/1914 v Gorici. Vstop slovenščine v srednjo šolo skozi 'glavna vrata' je omogočilo ustanavljanje zasebnih oz. občinskih, mestnih ali drugih gimnazij in realk. Častno mesto v prizadevanjih za ustanovitev popolne samostojne srednje šole v slovenskem jeziku pripada me-

stni realki v Idriji, ki je bila leta 1901 ustanovljena kot mestna nižja realka, leta 1905 razširjena v višjo realko in je v šolskem letu 1909/1910 postala državna šola, ter zasebni škofijski gimnaziji v *Zavodu sv. Stanislava* v Šentvidu nad Ljubljano, ki je bila ustanovljena 1905.

Mestna realka v Idriji je bila najprej zamišljena in ustanovljena samo kot štiriletna nižja realka in je bila pozneje razširjena v sedemletno višjo realko, v Šentvidu pa so osemrazredno gimnazijo načrtovali že od vsega začetka. Realka se je razvila iz manjrazrednih realnih šol, ki so služile praktičnemu namenu – pridobivanju znanja in spretnosti za posamezne poklice. Namen realke je bil večji, saj je posredovala tehnična znanja in pripravljala za študij na tehniških visokih šolah. Popolna osemletna gimnazija v Šentvidu je z učenjem latinskega in grškega jezika ter s posredovanjem latinske in grške književnosti, ki je v predmetniku realk

Zasnova splošne mature, kot jo imamo danes, je v svoji največji meri upoštevala umestitev gimnazijskega izobraževanja ob ponovni uvedbi mature in izkušnje iz preteklosti, čeprav so nekateri v njenih prvih letih opozarjali na preobremenjenost dijakov ob (pre)močni eksternosti mature v modelu tradicionalnega srednjeevropskega gimnazijskega programa. Splošna matura je trenutno edini objektivni korektiv v vsej vertikali slovenskega šolskega sistema. Splošno maturo strokovnjaki priznavajo kot sistemsko ustrezno orodje za preverjanje splošnega znanja.

Dr. Blaž Zmazek, predsednik Državne komisije za splošno maturo

Materinščina je gotovo jedro narodove identitete, zato je zelo pomembno, da se slovenščina obrani tudi na vseh strokovnih področjih. Slovenščina je postala glavni predmet na maturi, in sicer leta 1919 s prenovo učnih načrtov večine gimnazij iz klasičnih v realne ter z novimi predpisi za maturo. To obdobje je bilo na področju izobraževanja za Slovenijo prelomno, saj so se takrat s pričetkom izvajanja mature v slovenskem jeziku pričele tudi velike strukturne spremembe v izobraževalnih programih in na sami maturi.

*Dr. Blaž Zmazek,
predsednik Državne komisije
za splošno maturo*

ni bilo, dijakom posredovala široko splošnohumanistično izobrazbo, ki je bila potrebna za študij na univerzah.

Večje težave pri uveljavljanju slovenščine kot učnega jezika v učnem programu šole so se pojavljale na idrijski realki, prav tako so imeli tam večje probleme pri zagotavljanju in potrjevanju slovenskih učnih knjig in učnega programa, posebno v višjih razredih, na škofijski gimnaziji v Šentvidu pa so bile po prizadevanjih škofa Jegliča te težave nekoliko manjše. Na škofijski gimnaziji so uspeli uporabo slovenščine kot učnega jezika splošno uveljaviti, na idrijski realki pa so pri številnih učnih predmetih ostali pri nemških učnih knjigah in učnem programu, ki je veljal na državni višji realki v Ljubljani, četudi so pri neka-

Matura v Škofovih zavodih pred 100 leti

Prva matura v *Zavodu sv. Stanislava* je bila prva matura, ki je v celoti potekala v slovenskem jeziku, kar je zgodovinski prispevek k razvoju slovenskega šolstva in uveljavljanju slovenskega jezika v javni rabi. Ustanovitelju knezoškofu Antonu Bonaventuri Jegliču je v takratni Avstro-Ogrski z velikimi naporin in kljub številnim nasprotovanjem uspelo uresničiti zamisel o postavitvi popolne slovenske gimnazije. Tako je v letu 1913 prav na gimnaziji v *Zavodu sv. Stanislava* prvič potekala celotna matura v slovenščini. Zrelostni izpit je opravljalo vseh 30 učencev 8. razreda. Vsi so maturo opravili. 15 jih je doseglo najboljši uspeh "zreli z odliko", 15 pa jih je opravilo maturo s tretjim najboljšim uspehom "sicer zrelih". Pisni izpiti so potekali od 9. do 12. junija 1913.

Naslovi nalog pri posameznih predmetih so bili:

- iz latinščine: Cicero, *De officiis*;
- iz grščine: Platon, *Gorgias*;
- iz slovenščine:
 - Kateri svetovni dogodki so preobrazili Evropo;
 - Razvoj slovenskega klasičnega pripovedništva;
 - Lepa je zemlja, zakaj ne more biti človek srečen na njej (Stritar);
- iz nemščine:
 - *Ans Vaterland, ans teure, schließ dich an, Das halte fest mit deinem ganzen Herzen, Hier sind die starken Wurzeln deiner Kraft* (Okleni se predrage domovine, posveti v blagor srce in dušo. Tu ima korenine tvoja moč. Friedrich Schiller: *Wilhelm Tell II 1*);
 - *Das Alte stürzt, es ändert sich die Zeit, Und neues Leben blüht aus den Ruinen* (Mené se časi, staro se podira, Življenje novo iz prahú izvira. Friedrich Schiller: *Wilhelm Tell IV 2*);
 - *Das Meer – eine Quelle des Wohlstandes und der Macht der Völker* (Morje – izvir blaginje in moči ljudstev).

Ustni izpiti so bili od 5. do 9. julija 1913 iz slovenščine, nemščine, latinščine, grščine, domovinoznanstva in matematike.

Janez Šparovec, predsednik šolske maturitetne komisije na ŠKG

terih predmetih imeli dvojezični pouk in so zlasti terminologijo obravnavali z vidika nemškega in slovenskega jezika. Pouk je na idrijski realki tako potekal v slovenskem jeziku, v višjih razredih tudi v nemškem, na škofijski gimnaziji pa je bila slovenščina uveljavljen učni jezik pri vseh predmetih in v vseh razredih.

Jezikovne razmere na eni in drugi šoli so se v isti luči pokazale tudi pri opravljanju mature in podeljevanju zaključnih spričeval. Zaradi razlik med realko in gimnazijo so bili zrelostni izpiti vsebinsko različni: na realki v Idriji so na prvi maturi leta 1908 pisali pisne naloge iz nemščine, slovenščine, francoščine in opisne geometrije, na škofij-

ski gimnaziji v Šentvidu pa prvič leta 1913 iz latinščine, grščine, nemščine in slovenščine. Na ustnem delu izpita so odgovarjali tudi iz drugih predmetov, na idrijski realki v slovenskem ali nemškem jeziku, na šentviški gimnaziji pa v slovenskem jeziku.

Prva matura po veljavni šolski zakonodaji za sedemrazredne realke je potekala leta 1908 v Idriji v slovenskem in nemškem jeziku, prva matura v slovenskem jeziku za popolne osemrazredne gimnazije pa leta 1913 v Šentvidu nad Ljubljano. Obe maturi sta odločilno vplivali na razvoj šolstva na Slovenskem. Škofijska gimnazija v Šentvidu je v vseh pogledih nadgradnja idrijske realke, še največji pa je njen pomen, ki ga ima kot prva popolna slovenska osemrazredna humanistična gimnazija v središču Slovenije. ■

Foto: Nataša Pezdirl